

**Valtioneuvoston kirjelmä Eduskunnalle ehdotuksesta
neuvoston puitepäätökseksi (eurooppalaisesta todisteiden
luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen
hankkimiseksi rikosoikeudenkäyntejä varten)**

Perustuslain 96 §:n 2 momentin mukaisesti lähetetään Eduskunnalle Euroopan yhteisöjen komission 14 päivänä marraskuuta 2003 tekemä ehdotus neuvoston puitepäätökseksi eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosoikeudenkäyntejä varten sekä ehdotuksesta laadittu muistio.

Helsingissä 12 päivänä helmikuuta 2004

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

Lainsäädäntöjohtaja Jan Törnqvist

EHDOTUS NEUVOSTON PUITEPÄÄTÖKSEKSI EUROOPPALAISESTA TODISTEIDEN LUOVUTTAMISMÄÄRÄYKSESTÄ ESINEIDEN, ASIAKIRJOJEN JA TIETOJEN HANKKIMISEKSI RIKOSOIKEUDENKÄYNTJÄ VARTEN

1. Yleistä

Euroopan yhteisöjen komissio on 14 päivänä marraskuuta 2003 tehnyt Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 31 artiklan sekä 34 artiklan 2 kohdan b alakohdan nojalla ehdotuksen puitepäätöksen tekemiseksi eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosoikeudenkäyntejä varten (KOM(2003) 688 lopullinen), jäljempänä puitepäätös. Ehdotus perustuu Tampereella 15 ja 16 päivänä lokakuuta 1999 pidetyn Eurooppa-neuvoston päätelmiin sekä neuvoston 29 päivänä marraskuuta 2000 Tampereen päätelmien mukaisesti hyväksymään toimenpideohjelmaan vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen täytäntöönpanemiseksi rikosasioissa.

Tampereen Eurooppa-neuvoston päätelmien 33 kohdan mukaan vastavuoroisen tunnustamisen periaatteesta tehdään oikeudellisen yhteistyön kulmaksi rikosasioissa. Päätelmien 36 kohdan mukaan vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen pitäisi koskea myös ennen oikeudenkäyntiä annettuja määräyksiä, erityisesti sellaisia, joiden avulla toimivaltaiset viranomaiset voisivat nopeasti turvata todisteita ja takavarikoida helposti siirrettävää omaisuutta; jäsenvaltioiden tuomioistuinten pitäisi voida ottaa huomioon jonkin muun jäsenvaltion viranomaisten laillisesti keräämät todisteet ottaen huomioon siellä noudatettavat periaatteet. Vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen täytäntöönpanoa koskevan toimenpideohjelman toimenpiteen 5 mukaan tulisi tutkia mahdollisuuksia tehdä keskinäistä oikeusapua koskevan vuoden 1959 eurooppalaisen yleissopimuksen 5 artiklassa, täydennettynä Schengenin sopimusten soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 51 ja 52 artiklalla, määrättyt varaukset ja

selitykset jäsenvaltioiden kesken pätemättömiksi pakkokeinojen osalta, erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan, rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesun ja talousrikollisuuden alalla sekä tehdä jäsenvaltioiden kesken pätemättömiksi oikeusavun epäämisytyt, joista määrätään vuoden 1959 yleissopimuksen 2 artiklassa, täydennettynä Schengenin sopimusten soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 50 artiklalla. Toimenpideohjelman toimenpiteen 6 mukaan tulisi laatia väline todistusaineiston hukkaamiskieltoa koskevien päätösten tunnustamisesta, jotta toisen jäsenvaltion alueella olevien todisteiden hävittäminen voitaisiin estää. Toimenpiteessä 3 ehdotetaan, että että olisi otettava käyttöön vakiolomake aiempien tuomioiden pyytämistä varten ja että kyseinen lomake käännettäisiin unionin eri kielille Schengenelimityksessä laaditun mallin mukaisesti.

Puitepäätösehdotuksen on tarkoitus täydentää 22 päivänä heinäkuuta 2003 tehtyä neuvoston puitepäätöstä omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa (jäljempänä jäädyttämissopimus) siten, että siinä sovelletaan vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta määräyksiin, joiden tavoitteena on esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkiminen rikosoikeudenkäyntejä varten. Ehdotus ei sitä vastoin koske lausumien ottamista epäillyiltä, vastaajilta, todistajilta tai uhreilta. Siinä ei myöskään käsitellä sellaisia prosessuaalisia tutkintakeinoja, joihin sisältyy todisteiden kerääminen reaaliajassa.

Euroopan neuvostossa vuonna 1959 tehty keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskeva yleissopimus luo puitteet yhteistyölle todisteiden hankkimiseksi. Sopimuksen mukaan keskinäisen oikeusavun puitteissa tehdyt täytäntöönpanopyynnöt pannaan täytäntöön pyynnön vastaanottaneen valtion lainsäädän-

nön mukaan. Sopimuksessa määrätään myös lukuisista perusteista kieltäytyä keskinäisestä oikeusavusta. Yhteistyön parantamiseksi vuoden 1959 yleissopimusta on täydennetty lisäpöytäkirjoilla vuonna 1978 ja 2001. EU:ssa vuoden 1959 yleissopimusta on täydennetty Schengenin sopimuksen soveltamisesta vuonna 1990 tehdyllä yleissopimuksella sekä keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa toukokuussa 2000 tehdyllä EU:n yleissopimuksella ja sen vuonna 2001 tehdyllä pöytäkirjalla. Näillä säädöksillä aikaansaaduista parannuksista huolimatta yhteistyö todisteiden hankkimiseksi tapahtuu kuitenkin edelleen käyttämällä perinteisiä keskinäistä oikeusapua koskevia menettelyjä. Se voi olla hidasta ja tehotonta. Lisäksi erot kansallisissa lainsäädännöissä muodostavat esteitä yhteistyölle.

Puitepäätöksen mukaan voimassaolevat keskinäiset oikeusapumenettelyt korvataan eurooppalaisella todisteiden luovuttamismääräyksellä, joka perustuu vastavuoroisen tunnustamisen periaatteeseen. Tästä on komission mukaan seuraavia etuja: 1) oikeuden päätöksellä toisesta jäsenvaltiosta tehty pyyntö tunnustetaan sellaisenaan, ilman että sitä tarvitsee muuttaa kansalliseksi päätökseksi ennen kuin se voidaan panna täytäntöön, 2) pyynnöt esitetään vakiomuodossa lomaketta käyttämällä, 3) pyyntöjen täyttämiseksi asetetaan määräajat, 4) otetaan käyttöön pyynnön antamista ja täyttämistä koskevat menettelylliset vähimmäistakeet, 5) rajoitetaan pyynnön täyttämistä kieltäytymisen perusteita.

Vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen täytäntöönpanoa koskevan toimenpideohjelman toimenpide 6 on toteutettu jäädyttämispuitepäätöksellä. Jäädyttämispuitepäätöksessä vahvistetaan säännöt, joiden mukaisesti jäsenvaltion on tunnustettava ja pantava alueellaan täytäntöön toisen jäsenvaltion oikeusviranomaisen rikosoikeudellisessa menettelyssä tekemä jäädyttämispäätös. Jäädyttämispuitepäätöksen tavoitteena on rajoittaa väliaikaisia toimenpiteitä todistusaineiston tuhoamisen, muuntamisen, liikuttamisen, siirtämisen tai luovuttamisen estämiseksi. Tällaiset väliaikaiset toimet ennen todistusaineiston siirtämistä toiseen jäsenvaltioon eivät kuitenkaan ole tarpeen kaikissa tapauksissa. Ko-

missio pitää myös tarpeellisenä ratkaista yhteistyöongelmat, jotka liittyvät jäädyttämispuitepäätöksen soveltamisalaan kuuluvaan todistusaineistoon. Jäädyttämispuitepäätöksessä määrätään esimerkiksi, että jäädyttämispäätöksen mahdollisesti edellyttämiä muita pakkokeinoja toteutetaan täytäntöönpanovaltiossa sovellettavien menettelysääntöjen mukaisesti. On siis mahdollista, että yhteistyö ei ole tehokasta sellaisessa tapauksessa, jossa kansalliset menettelysäännökset eivät salli etsinnän suorittamista todistusaineiston takavarikoimiseksi. Lisäksi jäädyttämispuitepäätöksessä edellytetään, että jäädyttämispäätökseen liitetään pyyntö todistusaineiston siirrosta jäädyttämispäätöksen tehneeseen valtioon. Tällaiseen siirtoon sovelletaan tavanomaisia keskinäistä oikeusapua koskevia sääntöjä. Tämä tarkoittaa, että kaksiosrangaistavuutta lukuun ottamatta sovelletaan edelleen muita perusteita, joilla keskinäisestä oikeusavusta voi kieltäytyä. Komission ehdottamassa eurooppalaisessa todisteiden luovuttamismääräyksessä sovellettaisiin yhtä, nopeaa ja tehokasta menettelyä tietojen hankkimiseksi ja siirtämiseksi määräyksen antaneelle valtiolle. Tätä ennen ei tarvitsisi tehdä jäädyttämistä koskevaa päätöstä.

Komission ehdotuksessa eurooppalaiseksi todisteiden luovuttamismääräykseksi suhtaudutaan vastavuoroiseen tunnustamiseen samalla tavoin kuin eurooppalaista pidätysmääräystä koskevassa puitepäätöksessä. Komission mukaan tästä aiheutuu lukuisia etuja verrattuna siihen lähestymistapaan, jota noudatetaan jäädyttämispuitepäätöksessä. Ensimmäkin valittu lähestymistapa on käytännöllisempi. Tarkoituksena on, että eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen ansiosta yhteistyö on nopeampaa ja tehokkaampaa kuin vastavuoroisen tunnustamisen järjestelmässä, joka perustuu kansalliseen päätökseen ja eurooppalaiseen todistukseen. Eurooppalainen todisteiden luovuttamismääräys on yksi asiakirja, jonka luovuttamismääräyksen antava viranomainen kääntää täytäntöönpanovaltion viralliselle kielelle. Jäädyttämispuitepäätös sen sijaan perustuu kansallisten päätösten vastavuoroiseen tunnustamiseen sekä puitepäätöksen liitteenä olevaan eurooppalaiseen vakiotodistukseen. Vaikka päätöksen tehneen valtion tarvitsee kääntää

vain todistus täytäntöönpanovaltion viralliselle kielelle, komission mukaan käytännössä monessa jäsenvaltiossa harkitaan, pitäisikö myös alkuperäinen kansallinen päätös kääntää. Ylimääräinen käännoistyö hidastaa todennäköisesti yhteistyötä. Toiseksi 'todisteiden hankintaa koskevalla päätöksellä' on useita merkityksiä eri jäsenvaltioiden prosessioikeudessa. Sillä voidaan tarkoittaa sekä syyttäjän pyyntöä ilmaista todisteet että varsinaisia pakkokeinoja, kuten tuomioistuimen antamaa kotietsintämääräystä. Näin ollen todisteiden hankintaa koskevien erityisten kansallisten päätösten vastavuoroinen tunnustaminen saattaa johtaa siihen, että pyynnön vastaanottanut valtio suorittaa etsinnän ja takavarikon tilanteessa, jossa se tavallisesti käyttäisi lievempiä keinoja, kuten syyttäjän yleisiä valtuuksia tai määräystä esittää todisteet. Eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen mukaan määräyksen antava valtio voi määritellä vain toteutettavan tavoitteen ja määräyksen vastaanottava valtio hankkii todisteet kansallista prosessioikeuttaan noudattaen.

Ehdotetun eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen tarjoamista eduista huolimatta todisteiden hankkimisessa muista jäsenvaltioista on edelleen turvaututtava useisiin yhteistyövälineisiin. Komission myöntää vaarana olevan, että eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen myötä joudutaan yhtä tapauksia selvitetessä käyttämään useita välineitä, esimerkiksi eurooppalaista todisteiden luovuttamismääräystä esineiden ja asiakirjojen hankkimiseksi ja keskinäistä oikeusapua todistajien lausuntojen hankkimiseksi. Komission mielestä eurooppalainen todisteiden luovuttamismääräys on ensimmäinen askel kohti yhtä vastavuoroisen tunnustamisen välinettä, jolla aikanaan korvataan kaikki nykyiset keskinäisen oikeusavun järjestelmät.

Komissio katsoo, että eurooppalaista todisteiden luovuttamismääräystä koskevalla ehdotuksella kehitetään Schengenin säännöstöä. Ehdotus perustuu Schengenin yleissopimuksen 51 artiklaan ja parantaa etsintää ja takavarikkoa koskevaa yhteistyötä. Siinä on myös vuonna 2000 tehdyn EU:n yleissopimuksen 3, 6 ja 23 artiklaan perustuvia määräyksiä, joiden neuvosto on katsonut merkit-

sevän Schengenin säännöstön kehittämistä.

Puitepääätösehdotuksen käsittely neuvoston työryhmässä ei ole vielä käynnistynyt.

2. Pääasiallinen sisältö

I osasto – Eurooppalainen todisteiden luovuttamismääräys

Puitepääätöksen 1 artiklan mukaan eurooppalaisella todisteiden luovuttamismääräyksellä tarkoitetaan jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen antamaa päätöstä, jonka tarkoituksena on esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkiminen toisesta jäsenvaltiosta 4 artiklassa tarkoitettuja rikosoikeudenkäyntejä varten. Artiklassa veloitetaan jäsenvaltiot pannaan eurooppalainen todisteiden luovuttamismääräys täytäntöön vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen mukaisesti.

Artiklassa 2 määritellään luovuttamismääräyksen antava valtio, määräyksen vastaanottava valtio, määräyksen antava viranomainen ja määräyksen vastaanottava viranomainen. Määräyksen antavalla valtiolla tarkoitetaan jäsenvaltiota, jossa eurooppalainen todisteiden luovuttamismääräys on annettu ja määräyksen vastaanottavalla eli täytäntöönpanovaltiolla jäsenvaltiota, jonka alueella esineet, asiakirjat tai tiedot sijaitsevat. Artiklan mukaan luovuttamismääräyksen antavan viranomaisen on oltava tuomari, tutkintatuomari tai syyttäjä. Muilla viranomaisilla (kuten poliisi-, tulli- tai hallintoviranomaisilla) ei ole lupaa antaa eurooppalaista todisteiden luovuttamismääräystä. Määräyksen täytäntöönpanevalla viranomaisella tarkoitetaan viranomaista, jolla on kansallisen lainsäädännön mukaan toimivalta panna täytäntöön eurooppalainen todisteiden luovuttamismääräys. Lisäksi artiklassa esitetään "tietojärjestelmän" ja "sähköisten tietojen" määritelmät, jotka ovat peräisin ehdotuksesta neuvoston puitepääätökseksi tietojärjestelmiin kohdistuvista hyökkäyksistä sekä "sähköisen viestinnän verkon" määritelmä, joka on sama kuin sähköisten viestintäverkkojen ja -palvelujen yhteisestä sääntelyjärjestelmästä vuonna 2002 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä. "Rikoksella" tarkoitetaan puitepääätöksessä rikosta tai tekoa, joka on luovuttamismääräyksen antavan jäsenval-

tion kansallisen lainsäädännön mukaan rangaistava ja hallinnollisen viranomaisen toimivaltaan kuuluva järjestyserikkomus, jos asiassa annettava päätös voidaan saattaa rikosasiassa toimivaltaisen tuomioistuimen tutkittavaksi.

Puitepäätöksen 3 artiklassa määritellään millaisten esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseen eurooppalaista todisteiden luovuttamismääräystä voidaan käyttää. Artiklan 1 kohdan mukaan soveltamisala kattaa kaikki esineet, asiakirjat ja tiedot, joita voidaan käyttää 4 artiklassa tarkoitetuissa menettelyissä. Artiklan 2 kohdan mukaan eurooppalaista todisteiden luovuttamismääräystä ei kuitenkaan saa käyttää seuraavien toimien käynnistämiseen: a) todisteiden hankkiminen kuulustelemalla epäiltyjä tai todistajia tai kuulemalla asiantuntijoita tai muita osapuolia, b) todisteiden ottaminen henkilön kehosta (DNA-näytteet mukaan luettuina), c) todisteiden hankkiminen reaaliajassa esimerkiksi telekuuntelun tai valvonnan, peitetutkinnan tai pankkitilien valvonnan avulla ja d) todisteiden hankkiminen pyytämällä lisätutkimuksia, erityisesti olemassa olevien esineiden, asiakirjojen tai tietojen keräämistä tai analysoimista. Artiklan 3 kohdan nojalla eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen avulla voidaan kuitenkin hankkia myös 2 kohdassa tarkoitettuja todisteita siinä tapauksessa, että todisteet on kerätty jo ennen luovuttamismääräyksen antamista.

Artiklan 4 mukaan eurooppalaista todisteiden luovuttamismääräystä voidaan käyttää rikosoikeudenkäynneissä sekä sellaisissa hallintoviranomaisten vireille panemissa menettelyissä, jotka koskevat määräyksen antavan jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaan rangaistavia järjestyserikkomuksia, jos asiassa annettava päätös voidaan saattaa rikosasiassa toimivaltaisen tuomioistuimen tutkittavaksi. Lisäksi määräystä voidaan käyttää artiklan c kohdan nojalla myös missä tahansa edellä tarkoitetuissa menettelyissä, jotka liittyvät sellaisiin rikoksiin tai rikkomuksiin, joiden osalta vastuuseen voidaan saattaa jokin määräyksen antaneen valtion oikeushenkilö.

Artiklassa 5 määritellään eurooppalaisen todisteiden luovutusmääräyksen sisältö, muoto ja kieli. Artiklan tarkoituksena on varmistaa,

että eurooppalainen todisteiden luovuttamismääräys annetaan puitepäätöksen liitteenä esitetyn vakiolomakkeen A mukaisesti. Luovuttamismääräyksen antavan viranomaisen on allekirjoitettava määräys ja todistettava sen sisältö oikeaksi. Artiklan mukaan eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen antavan valtion on käännettävä määräys täytäntöönpanovaltion viralliselle kielelle tai jollekin niistä.

II osasto – Määräyksen antavaa valtiota koskevat menettelyt ja takeet

Puitepäätöksen 6 artiklassa käsitellään eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen antamisen edellytyksiä ja säädetään eräistä perusoikeuksien suojaamiseen liittyvistä vähimmäistakeista. Tarkoituksena on varmistaa, että eurooppalainen todisteiden luovuttamismääräys annetaan vain silloin kun antava viranomainen on varma siitä, että seuraavat edellytykset täyttyvät: a) vaadittujen esineiden, asiakirjojen tai tietojen hankkiminen on välttämätöntä ja oikeassa suhteessa sen menettelyn tavoitteisiin, jota varten luovuttamismääräys annetaan, b) vaaditut esineet, asiakirjat tai tiedot olisi mahdollista hankkia määräyksen antavan valtion lainsäädännön mukaan, jos ne olisi vat saatavilla kyseisen valtion alueella ja c) kyseiset esineet, asiakirjat ja tiedot todennäköisesti hyväksytään tutkittavaksi siinä menettelyssä, jota varten niitä vaaditaan.

Artiklan 7 mukaan eurooppalainen todisteiden luovuttamismääräys toimitetaan suoraan toimivaltaiselta oikeusviranomaiselta toiselle.

Artiklassa 8 velvoitetaan, että kukin jäsenvaltio perustaa keskusviranomaisen, jonka avulla on mahdollista hankkia jäljennöksiä luonnollisia tai oikeushenkilöitä koskevista rikosrekisteriotteista ja niistä johtuvista toimenpiteistä kyseisessä jäsenvaltiossa.

Artiklassa 9 käsitellään tilannetta, jossa saman tutkinnan yhteydessä on tarpeen tehdä useita pyyntöjä esineiden, asiakirjojen tai tietojen saamiseksi. Pällekkäisen työn välttämiseksi määräyksen antava viranomainen voi käyttää ehdotettua B-lomaketta sellaisten esineiden, asiakirjojen ja tietojen saamiseksi,

jotka täydentävät saman menettelyn yhteydessä aiemmin annettua eurooppalaista todisteiden luovuttamismääräystä. Sen ei ole tarpeen antaa uutta eurooppalaista todisteiden luovuttamismääräystä, jos alkuperäisen määräyksen tiedot ovat edelleen asianmukaiset. Täytäntöönpanovaltion on täytettävä lisätodisteiden toimittamista koskeva määräys samalla tavoin kuin alkuperäinen eurooppalainen todisteiden luovuttamismääräys.

Artiklassa 10 määritellään henkilötietojen käyttöä koskevat ehdot. Artiklan perustuu vuonna 2000 tehdyn EU:n yleissopimuksen 23 artiklaan. Artiklan tarkoituksena on täydentää suojelua, josta jo määrätään yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä vuonna 1981 tehdys Euroopan neuvoston yleissopimuksessa. Artiklassa säädetty käyttötarkoituksen rajoittaminen noudattaa vuonna 2000 tehdyn EU:n yleissopimuksen 23 artiklan 1 kohdan määräyksiä.

III osasto – Täytäntöönpanovaltiota koskevat menettelyt ja takeet

Puitepäätöksen 11 artiklassa vaaditaan, että täytäntöönpanovaltion toimivaltaiset viranomaiset tunnustavat eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen ilman muita muodollisuuksia ja toteuttavat viipymättä tarvittavat toimenpiteet sen täytäntöönpanemiseksi. Määräyksen täytäntöönpano on toteutettava samalla tavoin kuin jos kyseiset esineet, asiakirjat tai tiedot hankittaisiin täytäntöönpanovaltion viranomaisia varten.

Artiklassa 12 määritellään täytäntöönpanoa koskevat takeet. Artiklan 1 kohdan mukaan eurooppalainen todisteiden luovuttamismääräys pannaan täytäntöön seuraavien vähimmäisedellytysten mukaisesti: a) täytäntöönpaneva viranomainen käyttää esineiden, asiakirjojen ja tietojen saamiseksi mahdollisimman lieviä keinoja, b) luonnollista henkilöä ei saa vaatia toimittamaan esineitä, asiakirjoja tai tietoja, jotka voivat todistaa häntä itseään vastaan ja c) määräyksen antavalle viranomaiselle on ilmoitettava välittömästi, jos täytäntöönpaneva viranomainen toteaa, että määräys on pantu täytäntöön sen lainsäädännön vastaisella tavalla. Lisäksi kotietsintää ja

takavarikkoa varten säädetään kohdassa 2 seuraavat lisätakeet: a) yksityistiloissa suoritettavaa etsintää ei aloiteta yöllä, paitsi jos tämä on poikkeuksellisesti tarpeen tapaukseen liittyvien erityisten olosuhteiden vuoksi, b) henkilöllä, jonka tiloissa etsintä on suoritettu, on oltava oikeus saada kirjallinen ilmoitus etsinnän suorittamisesta ja c) jos henkilö, jonka tiloissa etsintä suoritetaan, ei ole paikalla, ilmoitus etsinnän suorittamisesta on toimitettava kyseiselle henkilölle jättämällä ilmoitus kyseisiin tiloihin tai muulla sopivalla tavalla.

Artiklan 13 perusteella määräyksen antava viranomainen voi vaatia täytäntöönpanevaa viranomaista noudattamaan määräyksen täytäntöönpanossa tiettyjä muodollisuuksia. Määräyksen antava viranomainen voi vaatia, että täytäntöönpaneva viranomainen: a) käyttää määräyksen täytäntöönpanemiseksi pakkokeinoja silloin kun määräyksen antavan viranomaisen mielestä on olemassa huomattava riski, että vaadittuja esineitä, asiakirjoja tai tietoja väärennetään tai että ne siirretään muualle tai tuhotaan, b) pitää tiedon siitä, että tutkinta on käynnissä, ja tutkinnan aiheen salassa, paitsi siinä määrin kuin tästä on tarpeen poiketa eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen täytäntöönpanoa varten, c) sallii määräyksen antavan valtion toimivaltaisen viranomaisen tai sen nimeämän asianomaisen tahon olla läsnä määräyksen täytäntöönpanon aikana ja antaa sille oikeuden tutustua kaikkiin määräyksen täytäntöönpanon tuloksena saatuihin esineisiin, asiakirjoihin tai tietoihin samoin edellytyksin kuin täytäntöönpaneva viranomainen, d) pitää kirjaa henkilöistä, jotka ovat käsitelleet todisteita määräyksen täytäntöönpanosta siihen asti kun todisteet toimitetaan määräyksen antaneelle valtiolle tai e) noudattaa eräitä muita, määräyksen antavan viranomaisen erikseen osoittamia muodollisuuksia ja menettelyjä, paitsi jos nämä muodollisuudet ja menettelyt ovat täytäntöönpanovaltion lainsäädännön peruseräiden vastaisia.

Artiklassa 14 vaaditaan täytäntöönpanevaa viranomaista ilmoittamaan eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen täytäntöönpanon yhteydessä määräyksen antaneelle viranomaiselle välittömästi siitä, että saattaa olla tarpeen toteuttaa tutkimuksia, joita ei

ennalta osattu ottaa huomioon.

Artiklassa 15 säädetään niistä perusteista, joiden nojalla on mahdollista kieltäytyä eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta. Päätöksen kieltäytyä tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta voi tehdä ainoastaan täytäntöönpanovaltion tuomari, tutkintatuomari tai syyttäjä. Eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen tunnustamista tai täytäntöönpanoa on artiklan 1 kohdan mukaan vastustettava, jos se loukkaisi ne bis in idem -periaatetta ne bis in idem –periaatteen soveltamisesta tehdyssä puitepäätöksessä tarkoitetulla tavalla. Kieltäytyminen on mahdollista artiklan 2 kohdan nojalla myös siinä tapauksessa, että a) sen täytäntöönpano loukkaisi ne bis in idem -periaatetta kolmannessa valtiossa käytävän menettelyn vuoksi tai b) täytäntöönpanovaltion lainsäädännössä säädetään koskemattomuudesta tai erioikeudesta, jonka vuoksi eurooppalaista todisteiden luovuttamismääräystä ei voida panna täytäntöön.

Artiklassa 16 poistetaan mahdollisuus kieltäytyä yhteistyöstä kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen perusteella silloin kun a) luovuttamismääräyksen täytäntöönpanemiseksi ei ole tarpeen toteuttaa etsintää yksityisissä tiloissa tai b) rikos kuuluu artiklan 2 kohdassa esitettyyn rikosten luetteloon. Artiklan 2 kohdan luettelo perustuu luetteloon, joka esitetään vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamista taloudellisiin seuraamuksiin koskevan neuvoston puitepäätösehdotuksen 2 artiklassa. Se puolestaan perustuu eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan puitepäätöksen 2 artiklassa esitettyyn rikosluetteloon, joka sisältyy myös jäädyttämispäätöksiä koskevan puitepäätöksen 3 artiklaan. Artiklan 3 kohdan mukaan jos mikään 1 kohdassa säädetyistä edellytyksistä ei täyty, eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen tunnustamisen tai täytäntöönpanon edellytykseksi voidaan asettaa kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen täyttyminen vain siinä määrin kuin 24 artiklan 2 ja 3 kohdan siirtymäsäännöksissä säädetään.

Artiklassa 17 säädetään määräajat eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen tunnustamiselle, täytäntöönpanolle ja todisteiden siirtämiselle. Artiklan 1 kohdan mukaan määräyksen antava viranomainen voi

ilmoittaa, että menettelyyn liittyvistä määräajoista tai muista erityisistä olosuhteista johdettua tarpeen noudattaa lyhyempää määräaikaa kuin artiklassa muutoin säädetään. Täytäntöönpanevan viranomaisen on otettava tämä vaatimus mahdollisimman hyvin huomioon. Päätös kieltäytyä tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta on 2 kohdan mukaan tehtävä ja siitä on ilmoitettava viimeistään 10 päivää sen jälkeen kun toimivaltainen täytäntöönpaneva viranomainen on vastaanottanut eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen. Ellei ole olemassa 18 artiklan mukaista perustetta täytäntöönpanon lykäämiselle, täytäntöönpanevan viranomaisen on pantava eurooppalainen todisteiden luovuttamismääräys täytäntöön välittömästi silloin kun määräyksen antaneen viranomaisen vaatimat esineet, asiakirjat tai tiedot ovat jo täytäntöönpanevan viranomaisen hallussa tai kun määräys koskee virallisen rikosrekisteriotteen jäljennöksen saamista rikosrekisterien keskusviranomaiselta. Muussa tapauksessa määräys olisi pantava täytäntöön viipymättä ja aina kun on mahdollista 60 päivän kuluessa sen vastaanottamisesta. Artiklan 4 kohdan mukaan eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen nojalla saadut esineet, asiakirjat tai tiedot on siirrettävä määräyksen antaneeseen valtioon välittömästi silloin kun esineet, asiakirjat tai tiedot ovat jo täytäntöönpanevan viranomaisen hallussa tai kun rikosrekisterien keskusviranomaiselta on pyydetty jäljennöstä virallisista rikosrekisteritiedoista. Muussa tapauksessa siirron tulisi tapahtua viipymättä ja aina kun on mahdollista 30 päivän kuluessa määräyksen täytäntöönpanosta. Ainoa poikkeus tähän sääntöön on tilanne, jossa täytäntöönpanovaltiossa on tarkoitus soveltaa oikeussuojakeinoja, jolloin sovelletaan 19 artiklassa säädettyjä menettelyjä ja määräaikoja. Kieltäytyminen eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen täytäntöönpanosta, epäonnistuminen tai viivytys sen täytäntöönpanossa ja esineiden, asiakirjojen tai tietojen siirtämisessä on perusteltava.

Artiklassa 18 säädetään perusteet, joiden nojalla täytäntöönpanoa voidaan lykätä. Täytäntöönpanoa voidaan lykätä, jos lomake on puutteellisesti täytetty (a kohta), jos sen täytäntöönpano voisi haitata vireillä olevaa ri-

kostutkintaa (b kohta) tai kun kyseisiä esineitä, asiakirjoja tai tietoja käytetään jo muissa menettelyissä, jotka kuuluvat puitepäätöksen soveltamisalaan (c kohta). Määräyksen antavan valtion toimivaltaiselle viranomaiselle on ilmoitettava täytäntöönpanon lykkäämisen syyt, perusteet ja lykkäyksen todennäköinen kesto.

Artiklan 19 mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä oikeussuojakeinoista, jotka ovat asianosaisten ja myös vilpittömässä mielessä toimineiden sivullisten saatavilla tilanteissa, joissa eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen täytäntöönpano edellyttää pakkokeinoja. Kanne nostetaan määräyksen antaneen tai täytäntöönpanovaltion tuomioistuimessa näiden valtioiden kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Täytäntöönpanovaltiossa ei kuitenkaan voida hakea muutosta eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen antamisen aineellisiin perusteisiin. Kuten edellä on todettu, täytäntöönpanovaltio voi lykätä esineiden, asiakirjojen tai tietojen siirtämistä, kunnes oikeussuojakeinojen soveltamisen lopputulos on tiedossa. Täytäntöönpanovaltion oikeussuojakeinoista huolimatta määräyksen antava viranomainen voi vaatia täytäntöönpanovaltiota siirtämään sille esineet, asiakirjat tai tiedot 60 päivän kuluessa eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen täytäntöönpanosta.

Artiklassa 20 säädetään korvauksista, joita määräyksen antavan valtion on suoritettava täytäntöönpanovaltiolle niiden määrien perusteella, jotka on maksettu vahingonkorvauksina määräyksen antavan valtion vastuun perusteella, paitsi siltä osin kuin vahinko tai sen osa johtuu yksinomaan täytäntöönpanovaltion toiminnasta.

IV osasto – Sähköisiä viestintäverkkoja koskeva lainkäyttövalta

Artiklassa 21 velvoitetaan, että kukin jäsenvaltio toteuttaa tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että se voi panna eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen täytäntöön ilman muita muodollisuuksia silloin kun: a) vaadittuja sähköisiä tietoja säilytetään toisen jäsenvaltion alueella sijaitsevassa tietojärjestelmässä, mutta ne ovat

täytäntöönpanovaltion alueella toimivan luonnollisen tai oikeushenkilön laillisesti käytettävissä sähköisen viestintäverkon välityksellä ja b) sähköiset tiedot liittyvät palveluun, jota kyseinen luonnollinen tai oikeushenkilö tarjoaa täytäntöönpanovaltion alueella saman valtion alueella toimivalle luonnolliselle tai oikeushenkilölle. Artiklan 2 kohdan mukaan kukin jäsenvaltio toteuttaa tarvittavat toimenpiteet myös sen varmistamiseksi, että sen kansallinen laki sallii toisen jäsenvaltion toimia sen alueella säilytettävien sähköisten tietojen suhteen 1 kohdan mukaisesti.

V osasto – Loppusäännökset

Puitepäätöksen artiklassa 22 käsitellään puitepäätöksen tehokkuuden valvontaa. Artiklan mukaan komissiolle on ilmoitettava, jos eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen täytäntöönpanossa esiintyy toistuvia ongelmia. Artiklassa vaaditaan lisäksi kutakin jäsenvaltiota ilmoittamaan kunkin vuoden maaliskuun 31. päivään mennessä seuraavat tiedot edelliseltä kalenterivuodelta: a) montako eurooppalaista todisteiden luovuttamismääräystä sen viranomaiset ovat antaneet kullekin jäsenvaltiolle; b) montako päivää keskimäärin kului määräyksessä mainittujen esineiden, asiakirjojen tai tietojen saamiseen kustakin jäsenvaltiosta ja c) montako sellaista eurooppalaista todisteiden luovuttamismääräystä sen viranomaiset antoivat kullekin jäsenvaltiolle, joiden tunnustamisesta kieltäydyttiin tai joiden täytäntöönpano ei ollut mahdollista, ja yhteenvedo perusteluista. Myös rikosrekisterien keskusviranomaisilta pyydetään vuosittain vastaavat tiedot niiden saamien, rikosrekisteriotteiden jäljennöksiä koskevien määräysten täytäntöönpanosta.

Artiklassa 23 määritellään puitepäätöksen suhde muihin oikeudellisiin välineisiin. Artiklan tarkoituksena on varmistaa, että puitepäätöksellä korvataan 1 päivästä tammikuuta 2005 alkaen nykyiset keskinäistä oikeusapua koskevat määräykset, jotka sisältyvät asiaa koskeviin Euroopan neuvoston ja Euroopan unionin yleissopimuksiin siltä osin kuin kyseiset määräykset koskevat puitepäätöksen soveltamisalaan kuuluvia esineitä, asiakirjoja tai tietoja. Lisäksi artiklalla kumotaan

Schengenin yleissopimuksen 51 artikla ja vuonna 2000 tehtyyn yleissopimukseen liitetyn vuoden 2001 pöytäkirjan 2 artikla. Puitepäättös ei vaikuta esineiden, asiakirjojen tai tietojen saamista koskeviin jäsenvaltioiden välisiin yhteistyöjärjestelyihin siltä osin kuin tällaiset sopimukset tai järjestelyt johtavat vaikuttavampaan ja tehokkaampaan yhteistyöhön rikosasioissa. Puitepäätöksen tarkoituksena ei ole lisätä esteitä tällaiselle yhteistyölle. Artiklassa kuitenkin ehdotetaan, että uusista järjestelyistä ja sopimuksista ilmoitetaan komissiolle ja neuvostolle.

Artiklassa 24 säädetään viiden vuoden siirtymäajasta, jonka kuluessa kaksoisrangaistavuuden vaatimusta voidaan edelleen käyttää täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteena (siltä osin kuin sitä ei ole poistettu 16 artiklalla) niissä jäsenvaltioissa, joissa kotietsintä- ja takavarikointipyynnön täytäntöönpanon ehdoksi on nykyisten sääntöjen mukaan asetettu kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen täytyminen. Siirtymäajan kuluessa kyseiset jäsenvaltiot voivat sallia, että oikeusviranomaiset kieltäytyvät todisteiden luovuttamismääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta 16 artiklassa määritellyn kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen nojalla.

Puitepäätöksen artikla 25 käsittelee puitepäätöksen täytäntöönpanoa ja artikla 26 sen voimaantuloa.

3. Vaikutus Suomen lainsäädäntöön

Kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa sääntelevät Suomessa sekä kansallinen lainsäädäntö että kansainväliset sopimukset.

Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa (4/1994, jäljempänä rikosoikeusapulaki) on kansainvälistä rikosoikeusapua koskeva yhtenäinen säännöstö, jonka perusteella Suomen viranomaiset voivat antaa ja pyytää oikeusapua toisen valtion viranomaisilta. Lain periaatteena on, että Suomen viranomaiset voivat suoraan lain nojalla antaa toisen valtion viranomaisille oikeusapua siitä riippumatta, onko Suomen ja oikeusapua pyytäneen valtion välillä voimassa valtiosopimusta. Oikeusavun antamisen edellytyksenä ei ole myöskään se, että pyynnön esittänyt valtio muutoin antaisi vastaavaa oikeusapua

Suomelle.

Lain soveltamisalaan kuuluu sen 1 §:n mukaan haasteiden, kutsujen ja päätösten sekä muiden asiakirjojen tiedoksianto rikosasioissa, todistajien, asiantuntijoiden ja asianosaisten kuuleminen ja muiden todisteiden vastaanottaminen, pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi tai menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi, syytetoimenpiteisiin ryhtyminen ja rikosrekisteritietojen luovuttaminen rikosasian käsittelyä varten sekä myös muu sellainen kansainvälinen oikeusapu, joka on rikosasian käsittelyä varten tarpeen. Rikosoikeusapulain soveltamisala on siten laajempi kuin puitepäätöksen.

Rikosoikeusapulain soveltamisalaan kuuluvista tehtävistä huolehtivana keskusviranomaisena toimii oikeusministeriö. Lain 4 §:n mukaan vieraan valtion viranomaisen pyyntö oikeusavun antamisesta lähetetään oikeusministeriölle tai tehdään suoraan sille viranomaiselle, jonka toimivaltaan pyynnön täyttäminen kuuluu. Puitepäätöksen 7 artiklan mukaan todisteiden luovuttamismääräys toimitettaisiin suoraan toimivaltaiselta viranomaiselta toiselle.

Rikosoikeusapulain 5 §:n mukaan oikeusapupyynnön vieraalle valtiolle voi tehdä oikeusministeriö, tuomioistuin, syyttäväviranomainen ja esitutkintaviranomainen. Puitepäätöksen mukaan luovuttamismääräyksen voisivat antaa ainoastaan tuomarit, tutkintatuomarit ja syyttäjät. Muilla viranomaisilla (kuten esitutkintaviranomaisilla) ei näin olisi lupaa määräyksen antamiselle. Tämä merkitsisi merkittävää rajoitusta Suomen kansallisessa lainsäädännössä määritellyn pyynnön tekemiseen oikeutettujen henkilöiden ryhmään. Vuoden 1959 keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevaan eurooppalaisen yleissopimukseen (SopS 30/1981) Suomi on antanut selityksen, jonka mukaan yleissopimuksessa tarkoitettuja oikeusviranomaisia ovat Suomessa oikeusministeriö, kärjäoikeudet, hovioikeudet ja korkein oikeus, viralliset syyttäjät, poliisiviranomaiset, tulliviranomaiset sekä rajavartiolaitoksen virkamiehet toimiessaan esitutkintaviranomaisena rikosasiassa 30 päivänä huhtikuuta 1987 (449/87) annetun esitutkintalain nojalla.

Rikosoikeusapulain 9 §:n mukaan pääsään-

tönä on, että oikeusapupyynnön täyttämises- sä on noudatettava Suomen lain mukaista menettelyä. Oikeusapua annettaessa voidaan myös 11 §:n mukaan noudattaa pyynnössä esitettyä erityistä menettelyä, jos tätä ei voida pitää Suomen lainsäädännön vastaisena. Puitepäätöksen pääperiaatteena on, että todisteiden luovuttamismääräyksen antava valtio voi määrittellä vain toteutettavan tavoitteen ja määräyksen vastaanottava valtio hankkii todisteet kansallista prosessioikeutta noudattaen. Puitepäätöksen 13 artiklassa on kuitenkin ehdotettu muodollisuuksia, joita määräyksen antava viranomais- tai viranomainen voisi vaatia täytäntöönpanevalta viranomaiselta. Näistä ensimmäinen (a kohta) käsittelee pakkokeinojen käyttämistä määräyksen täytäntöönpanemiseksi. Ehdotuksen mukaan määräyksen antava viranomais- tai viranomainen voisi vaatia, että täytäntöönpaneva viranomais- tai viranomainen käyttää määräyksen täytäntöönpanemiseksi pakkokeinoja silloin kun määräyksen antavan viranomaisen mielestä on olemassa huomattava riski, että vaadittuja esineitä, asiakirjoja tai tietoja väärennetään tai että ne siirretään muualle tai tuhoetaan. Rikosoikeusapulain mukaan pakkokeinojen käyttö ja niiden edellytykset määräytyvät kuitenkin aina Suomen lain mukaan. Lain 23 §:n mukaan vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön perusteella voidaan todisteiden hankkimiseksi panna toimeen etsintä ja takavarikko, suorittaa telekuuntelua, televalvontaa ja teknistä tarkkailua sekä ottaa henkilötuntomerkit, jos tätä on pyydetty oikeusapupyynnössä taikka se on tarpeen oikeusapupyynnön toimeenpanemiseksi. Pakkokeinojen käyttämiseen on kuitenkin 3 momentin mukaan sovellettava, mitä lain 15 §:n 1 momentissa ja pakkokeinolaissa säädetään.

Puitepäätöksen 15 artiklan mukaan todisteiden luovuttamismääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta olisi kieltäydyttävä, jos se loukkaisi ne bis in idem - periaatetta ne bis in idem – periaatteen soveltamisesta tehdyssä puitepäätöksessä tarkoitetulla tavalla. Kieltäytyminen olisi mahdollista artiklan 2 kohdan nojalla myös siinä tapauksessa, että sen täytäntöönpano loukkaisi ne bis in idem - periaatetta kolmannessa valtiossa käytävän menettelyn vuoksi tai täytäntöönpanovaltion lainsäädännössä säädetään koskemattomuus-

desta tai erioikeudesta, jonka vuoksi todisteiden luovuttamismääräystä ei voida panna täytäntöön.

Rikosoikeusapulain 12 §:ssä määritellään ehdottomat kieltäytymisperusteet oikeusavun antamiselle. Oikeusapua ei anneta, jos oikeusavun antaminen saattaisi loukata Suomen täysivaltaisuutta tai vaarantaa Suomen turvallisuutta taikka muita olennaisia etuja. Oikeusapua ei myöskään anneta, jos oikeusavun antaminen olisi ristiriidassa ihmisoikeuksia ja perusvapauksia koskevien periaatteiden kanssa taikka jos oikeusavun antaminen muutoin olisi Suomen oikeusjärjestyksen peruseriaatteiden vastaista. Harkinnanvaraisia kieltäytymisperusteita on lukuisia ja ne on lueteltu lain 13 §:ssä. Oikeusavun antamisesta voidaan kieltäytyä, jos: 1) pyynnön perusteena on teko, jota on pidettävä poliittisena rikoksena taikka sotilasrikoslainsäädännön alaan kuuluvana rikoksena, 2) pyynnön perusteena olevasta teosta ei Suomen lain mukaan voitaisi syyttää vanhentumisen, armahduksen tai muun vastaavan seikan johdosta, 3) pyynnön perusteena olevan teon johdosta on Suomessa tai kolmannessa valtiossa (myös toinen EU-valtio) aloitettu esitutkinta, asia on syyttäväviranomaisen käsiteltävänä taikka asiassa on pantu vireille oikeudenkäynti, 4) pyynnön perusteena olevan teon osalta on Suomessa tai kolmannessa valtiossa (myös toinen EU-valtio) päätetty luopua esitutinnan toimittamisesta, syytteen nostamisesta taikka jättää vastaaja rangastukseen tuomitsematta tai muutoin luopua toimenpiteistä, 5) pyynnön perusteena olevan teon johdosta Suomessa tai kolmannessa valtiossa vireille pannussa oikeudenkäynnissä on annettu päätös, jossa vastaaja on tuomittu rangastukseen tai syyte on hylätty, tai 6) pyynnön täyttäminen tulisi teon laatuun nähden vaatimaan kohtuuttomasti voimavaroja. Lisäksi oikeusministeriö voi 16 §:n nojalla päättää, että oikeusapua ei anneta, jos pyynnön esittänyt valtio ei anna vastaavaa oikeusapua Suomen viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön perusteella. Puitepäätös aiheuttaisi siten soveltamisalallaan merkittävän rajoituksen kansallisiin perusteisiin oikeusavusta kieltäytymiselle.

Erityisesti puitepäätöksessä on pyritty estämään kieltäytyminen todisteiden luovutta-

mismääräyksen täytäntöönpanosta sillä perusteella, että teko, jonka perusteella se on annettu, ei ole rikos täytäntöönpanovaltion lainsäädännön nojalla (kaksoisrangaistavuuden vaatimus ei täyty). Puitepäätöksen 16 artiklassa ehdotetaan poistettavaksi mahdollisuus kieltäytyä yhteistyöstä kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen perusteella silloin kun luovuttamismääräyksen täytäntöönpanemiseksi ei olisi tarpeen toimittaa etsintää yksityisissä tiloissa tai silloin kun rikos kuului artiklan 2 kohdassa esitettyyn rikosten luetteloon. Suomi on antanut keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevaa eurooppalaista yleissopimusta koskevan selityksen, jonka mukaan yleissopimuksen 5 artiklassa tarkoitettua etsintää tai takavarikon suorittamisen edellytyksenä on, että pyynnössä tarkoitettu teko on rangaistava sekä pyynnön esittäneen että sen vastaanottaneen osapuolen lainsäädännön mukaan ja että pyynnön täyttäminen on pyynnön vastaanottaneen osapuolen lainsäädännön mukaista. Rikosoikeusapulain 15 §:n 1 momentin mukaan, jos oikeusapupyyntö tarkoittaa tai sen täyttäminen edellyttää pakkokeinolaissa (450/87) tarkoitettujen pakkokeinojen käyttämistä, ei pakkokeinoja saa käyttää, jos tämä ei Suomen lain mukaan olisi sallittua, jos pyynnön perusteena oleva teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa. Puitepäätös aiheuttaisi näin muutoksen Suomen kaksoisrangaistavuutta koskeviin vaatimuksiin.

Rikosoikeusapulakiin liittyy asetus kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa (13/1994) sekä laki oikeudenkäyntiin ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden koskemattomuudesta eräissä tapauksissa (11/1994). Myös oikeudenkäymiskaaren ja pakkokeinolakiin (450/1987) sisältyy joitakin säännöksiä, jotka tulee ottaa huomioon kansainvälisessä rikosoikeusyhteistyössä. Lisäksi oikeusapua koskevia erityissäännöksiä sisältyy entisen Jugoslavian alueella tehtyjä rikoksia käsittelevän sotarikostuomioistuimen toimivallasta ja tuomioistuimelle annettavasta oikeusavusta annettuun lakiin (12/1994) sekä kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja perussäännön soveltamisesta annettuun lakiin (1284/2000).

Rikosoikeusapulain 30 §:n mukaan lain säännösten estämättä kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa annetaan myös siten kuin oikeusavun antamisesta on erikseen sovittu tai säädetty. Keskeisin Suomessa voimassa oleva rikosoikeusapua koskeva yleissopimus on keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskeva yleissopimus (eurooppalainen oikeusapusopimus). Eurooppalaisen oikeusapusopimuksen lisäksi Suomi on saattanut kansainvälisesti voimaan eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 17 maaliskuuta 1978 tehdyn lisäpöytäkirjan ja 8 marraskuuta 2001 hyväksytyt toisen lisäpöytäkirjan sekä Schengenin yleissopimuksen (tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla 14 päivänä kesäkuuta 1985 tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta 19 päivänä kesäkuuta 1990 tehty yleissopimus, (SopS 23/2001), joka sisältää myös rikosoikeusapua koskevia määräyksiä. Lisäksi Suomi on liittynyt useisiin muihin kansainvälistä rikosoikeusyhteistyötä koskeviin yleissopimuksiin, joihin sisältyy myös kansainvälistä rikosoikeusapua koskevia määräyksiä. Näistä merkittävimpinä voidaan pitää rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskevaa yleissopimusta (SopS 53/1994).

Rikosoikeusapulain ja kansainvälisten yleissopimusten lisäksi Suomen viranomaisten tulee kansainvälisessä rikosoikeusapuyhteistyössä ottaa huomioon erityinen pohjoismaista yhteistyötä koskeva lainsäädäntö. Tiedoksiannosta ja todistelusta on Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken vuonna 1974 tehty sopimus oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisesta ja todistelussa (SopS 26/1975). Tarkemmat sopimuksen soveltamista koskevat säännökset on annettu asetuksessa pohjoismaiden keskeisestä oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisesta ja todistelussa (470/1975). Lisäksi Suomessa on voimassa yhteispohjoismaiseen lainsäädäntöön perustuva laki velvollisuudesta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen eräissä tapauksissa (349/1975). Kyseiset pohjoismaista yhteistyötä koskevat säännökset on Suomessa katsottu asemaltaan sellaisiksi, että Suomen viranomaiset voivat soveltaa niitä rinnakkain eurooppalaisen oikeusapusopimuksen ja rikosoikeusapulain kanssa.

Suomi on myös tehnyt joidenkin valtioiden kanssa kahdenvälisiä valtiosopimuksia kansainvälisestä rikosoikeusavusta taikka rikos-
torjuntaa tai muuta yhteistyötä koskevia sopimuksia, jotka sisältävät määräyksiä kansainvälisestä rikosoikeusavusta.

4. Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto suhtautuu periaatteessa myönteisesti sellaiseen Euroopan unionin lainsäädäntöön, jonka tarkoituksena on helpottaa viranomaisten välistä yhteistyötä todisteiden hankkimisessa toisesta jäsenvaltiosta ja joka perustuu vastavuoroisen tunnustamisen periaatteeseen. Tästä syystä voidaan lähtökohtaisesti suhtautua myönteisesti komission ehdotukseen eurooppalaista todisteiden luovuttamismääräystä koskevaksi puitepäätökseksi. Puitepäätöksen hyväksyminen tosin saattaa eräissä tapauksissa johtaa oikeudellisesti hankalasti hallittavaan tilantee-

seen, koska todisteiden luovuttamismääräyksen myötä voidaan samassa tapauksessa joutua käyttämään useita välineitä, esimerkiksi eurooppalaista todisteiden luovuttamismääräystä esineiden ja asiakirjojen hankkimiseksi ja keskinäistä oikeusapua todistajien lausuntojen hankkimiseksi. Huomionarvoista on myös se, että ehdotuksella puututaan neuvoston 22.7.2003 hyväksymään puitepäätökseen omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta, joka on pantava jäsenvaltioissa täytäntöön vasta 2.8.2005 mennessä. Valtioneuvosto on näistä syistä huolestunut siitä kehityksestä, että Euroopan unionin lainsäädäntö tällä alalla entisestään monimutkaistuu. Valtioneuvoston käsityksen mukaan neuvotteluissa tulisi lisäksi vielä selvittää puitepäätösehdotuksen oikeusturvatakeiden riittävyyttä pantaessa täytäntöön toisen jäsenvaltion todisteiden luovuttamismääräystä.